1. Bohuslavskyi, V. V., Bachynska, N. V., & Petrushyn, D. V. (2024). Psykholoho-pedahohichni kharakterystyky maibutnoho spivrobitnyka sektoru bezpeky ta oborony v ekstremalnykh umovakh: naukove osmyslennia [Psychological and pedagogical characteristics of the future employee of the security and defense sector in extreme conditions: scientific understanding]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova – Scientific Journal of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University*, 12 (185), 59-64. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).10 [in Ukrainian].
2. Bohuslavskyi, V. V., Bachynska, N. V., Yatsenko, D. R., Alforov, N. K., & Lietka-Shapovalova, O. A. (2024). Teoretychni zasady konstruiuvannia pidsystemy pidhotovky maibutnikh spivrobitnykiv sektoru bezpeky ta oborony do diialnosti v ekstremalnykh umovakh [Theoretical foundations of constructing a subsystem for training future employees of the security and defense sector for activities in extreme conditions]. *Fizychne vykhovannia ta sport – Physical Education and Sport*, 4, 14-22. DOI: https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-4-02 [in Ukrainian].
3. Zelnytskyi, A. M. (2007). *Metodyka vykladannia u vyshchii viiskovii shkoli: navch. posib.* [Teaching methodology in higher military school: textbook]. Kyiv: NAOU [in Ukrainian].
4. Neshchadym, M. I. (2003). *Viiskova osvita v Ukraini: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia* [Military education in Ukraine: history, theory, methodology, practice: monograph]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet" [in Ukrainian].
5. Prykhodko, Yu. I., & Yahupov, V. V. (2013). Viiskova osvita Ukrainy: suchasnyi stan, problemy ta shliakhy yikh rozviazannia [Military education in Ukraine: current state, problems and ways to solve them]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy – Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 7, 54-63 [in Ukrainian].
6. Telelym, V. M., & Punda, Yu. V. (2017). Reformuvannia systemy viiskovoi osvity vidpovidno do standartiv NATO [Reforming the military education system in accordance with NATO standards]. *Nauka i oborona – Science and Defense*, 1, 21-26 [in Ukrainian].
7. Yahupov, V. V. (2000). *Teoriia i metodyka viiskovoho navchannia: monohrafiia* [Theory and methodology of military training: monograph]. Kyiv: VPTs "Kyivskyi universytet" [in Ukrainian].
8. Sedra, M. (2010). Security Sector Reform 101: Understanding the Concept, Charting Trends and Identifying Challenges. CIGI Security Sector Reform Resource Centre. Retrieved from https://www.cigionline.org/sites/default/files/ssr_101_final_april_27.pdf (accessed: 17.10.2025) [in English].
9. NATO Defence Education Enhancement Programme: Reference Curriculum (2023). NATO. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm (accessed: 17.10.2025) [in English].

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12(199).05
УДК 796.015.6:159.922.8-053.5(477-25)

Боднар І.Р.
ORCID ID: 0000-0002-7083-6271
Доктор наук, професор, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичної культури, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна
Софінський Р.Б.
аспірант, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна

КОМПЛЕКС МОТИВАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ КОМФОРТНОЇ УЧАСТІ ДІТЕЙ-ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ

Провели опитування дітей-ВПО з різних регіонів України. Результати свідчать, що брак мотивації або зацікавленості є основною перепоною до регулярної рухової активності дітей-ВПО. Водночас встановлено, що провідними мотивами дітей-ВПО до занять фізичною культурою і спортом є прагнення до покращення здоров'я та самопочуття, бажання бути сильним і витривалим, а також потреба у спілкуванні з друзями та нових соціальних контактах. Діти-ВПО почуваються комфортно під час занять у новому колективі. Більше половини опитаних акцентують важливість спілкування під час занять і виявляють готовність до встановлення нових соціальних зв'язків. Результати підтверджують, що фізична культура і спорт для дітей-ВПО виконують важливу соціально-адаптаційну функцію, проте потребують більш системного врахування психоемоційних потреб цієї категорії дітей.

***Ключові слова**: внутрішньо переміщені діти, фізичне виховання, мотивація, психосоціальне благополуччя, соціальна інтеграція, участь у спорті, адаптація*

***Bodnar Ivanna, Sofinskii Roman. The complex of motivational and psychological factors of comfortable participation of internally displaced children in physical education and sports.** The effectiveness of fostering psychosocial well-being, social integration, and resilience among internally displaced children (IDPs) significantly increases when organisational and resource support is purposefully ensured, when adapted forms of physical education are used, and when psychosocially oriented conditions for conducting classes are implemented. The aim of the study was to theoretically substantiate and analyse the organisational-resource factors, forms, and psychosocial conditions that ensure comfortable participation of IDP children in physical education under modern socio-educational realities. Materials and methods. An online survey was conducted among IDP children from different regions of Ukraine. The sample included 427 children aged 6–17 years (mean age 11.59 ± 1.86) who had been in IDP status for at least three months. Research methods: sociological*

(questionnaire survey); psychometric and statistical methods (descriptive statistics, %). Results. The findings indicate that lack of motivation or interest is the main barrier to regular physical activity among IDP children. Only 41.9% of respondents reported lack of time due to academic workload. At the same time, it was found that the leading motives for IDP children to engage in physical activity and sports include the desire to improve health and well-being, the aspiration to be strong and resilient, and the need for communication with friends and establishing new social contacts. Two-thirds of IDP children feel comfortable participating in activities within a new group, indicating a relatively high level of their social adaptation in the physical education and sports environment. More than half of the respondents emphasised the importance of communication during activities and expressed readiness to form new social connections, highlighting the significant role of physical activity as a space for social integration. Conclusion. The results confirm that physical education and sports play an important social-adaptive role for IDP children; however, there is a need for targeted motivational support and more systematic consideration of the psycho-emotional needs of this category of children.

***Keywords**: internally displaced children, physical education, motivation, psychosocial well-being, social integration, sports participation, adaptation.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила масштабні демографічні зміни, однією з найбільш уразливих категорій яких стали діти-внутрішньо переміщені особи (ВПО). Вимушена міграція, втрата звичного середовища, розірвання соціальних зв'язків та підвищений рівень стресу негативно позначаються на їхньому фізичному, емоційному та соціальному благополуччі.

Фізична культура виступає одним із найбільш ефективних засобів зниження тривожності, розвитку стійкості та формування соціальної інтеграції дітей, які пережили травматичні події.

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконливо засвідчує, що фізична активність і шкільний спорт є ефективним інструментом психосоціальної адаптації, відновлення психічного здоров'я та соціальної інтеграції дітей і підлітків із числа ВПО та біженців. За даними глобального огляду доказів Sport for Development and Peace [1], участь у спортивних програмах у кризових і постконфліктних умовах сприяє зниженню рівня тривожності, формуванню соціального капіталу та відновленню відчуття безпеки. Дослідження у Швеції встановило достовірний зв'язок між рівнем фізичної активності та показниками якості життя, життєвою силою, стресом та якістю сну новоприбулих біженців у психоемоційній та соціальній сферах [2]. Квазіекспериментальне дослідження в Іраку підтвердило позитивний вплив спортивних програм на емоційну стабільність, самооцінку та зниження проявів посттравматичного стресу у дітей у ситуації переміщення [3]. Рандомізоване контрольоване дослідження Game-Connect довело ефективність спортоорієнтованих психосоціальних інтервенцій у зменшенні депресивних симптомів та соціальної ізоляції у переміщених підлітків [4]. Поодинокі українські наукові дослідження також засвідчують, що регулярна рухова активність у ВПО асоціюється з кращою соціальною адаптацією, нижчим рівнем психоемоційного напруження та вищими показниками суб'єктивного благополуччя [5, 6, 7], проте це сьогодні не підкріплено достатньою емпіричною базою на контингенті дітей та підлітків. У відкритих доступних базах не існує на сьогодні публікацій, які б науково надійно документували кореляцію між регулярною руховою активністю і соціальною адаптацією, психоемоційним станом, суб'єктивним благополуччям дітей-ВПО в Україні.

Ефективність формування психосоціального благополуччя, соціальної інтеграції та стійкості дітей- ВПО істотно підвищується за умови цілеспрямованого організаційно-ресурсного забезпечення, використання адаптованих форм фізичної культури та впровадження психосоціально орієнтованих умов проведення занять.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та проаналізувати організаційно-ресурсні чинники, форми та психосоціальні умови забезпечення комфортних занять фізичною культурою для дітей-внутрішньо переміщених осіб у сучасних соціально-освітніх реаліях.

Матеріал і методи. У 2024 році провели онлайн-опитування дітей-ВПО (n=427) віком від 17 до 6 років (11,59±1,86 років) з різних регіонів України. Дослідження проведене відповідно до Гельсінської декларації. Використано авторську анкету. Аналізували кількість (%) осіб, які вибрали варіант відповіді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед основних бар'єрів для занять фізичною культурою і спортом у дітей-ВПО провідними є психологічно-мотиваційні чинники та часові обмеження: половина опитаних (50,0 %) відзначили брак мотивації чи зацікавленості, а 41,9 % – відсутність часу через навчання. Значна частка дітей також стикається з відсутністю звички або досвіду регулярних занять (30,6 %), фізичними чи емоційними труднощами (21,0 %), фінансовими бар'єрами (21,0 %) та відчуттям невпевненості або страху не впоратися (19,4 %). Менш поширеними, але важливими перешкодами є відсутність спортивного майданчика (16,1 %), складність у пошуку відповідної групи чи тренера (11,3 %), відсутність підтримки з боку друзів чи родини (6,5 %) та нестача спортінвентарю (6,5 %).

Аналіз рис.1 показує, що у формуванні мотивації домінують внутрішні позитивні стимули (здоров'я, сила, соціальні контакти), тоді як зовнішні фактори, такі як поради фахівців, мають другорядне значення.

Рис.1. Мотиви до фізичної активності (%)

Отримані нами дані засвідчують, що соціальний компонент є ключовим фактором у виборі форм занять фізичною культурою серед дітей-ВПО. Так, встановлено, що 77,0 % дітей-ВПО почуваються комфортно під час занять у новому колективі, що є позитивним індикатором їхньої соціальної адаптації та готовності до інтеграції через фізичну культуру та спорт. Водночас близько 23,0 % відчувають певні труднощі або дискомфорт, що може бути пов'язано з психологічними бар'єрами, відсутністю попереднього досвіду спілкування у спортивних групах чи індивідуальними особливостями темпераменту. Це підкреслює потребу у створенні підтримувального та дружнього середовища під час спортивних занять, у групах з дітьми, які нещодавно пережили переїзд та зміну соціального оточення.

Багато дітей-ВПО вважають важливим спілкування під час занять спортом і прагнуть знайомитися з новими друзями, що підкреслює соціальну цінність фізичної активності як засобу інтеграції. Водночас 37,3 % респондентів надають перевагу заняттям з тими, кого вже знають, а ще 9,8 % комфортніше почуваються, займаючись самостійно. Такі результати свідчать про необхідність пропонувати різні формати організації занять – як групові, так і індивідуальні, – щоб максимально враховувати соціальні та психологічні потреби дітей після переселення.

Отримані результати свідчать, що брак мотивації або зацікавленості є основною перепоною до регулярної рухової активності дітей-ВПО (50,0 %). Лише 41,9 % респондентів відзначили дефіцит часу через навчальне навантаження. Це підтверджує, що навіть за наявності об'єктивних можливостей участі у заняттях ключовою проблемою залишається внутрішня готовність і ресурсність дітей до включення у фізкультурно-спортивну діяльність. Тобто для дітей-ВПО, як і дітей, що не зазнали міграції, притаманна низька мотивація.

Водночас встановлено, що провідними мотивами дітей-ВПО до занять фізичною культурою і спортом є прагнення до покращення здоров'я та самопочуття (61,2 %), бажання бути сильним і витривалим (57,9 %), а також потреба у спілкуванні з друзями та нових соціальних контактах (55,1 %). Домінування саме цих мотивів свідчить про поєднання у мотиваційній структурі як оздоровчих, так і соціально значущих чинників, що цілком узгоджується з типовими мотиваційними моделями, встановленими у дослідженнях як серед дітей з досвідом вимушеного переміщення, так і без нього. Імовірно, для дітей-ВПО потреба у налагодженні соціальних контактів має дещо підвищену значущість порівняно з ровесниками без досвіду вимушеного переміщення, що може бути зумовлено розривом звичних соціальних зв'язків, зміною освітнього середовища та необхідністю повторної соціальної адаптації. Водночас отримані дані не дозволяють однозначно стверджувати про статистично вищу вираженість цього мотиву саме у цієї категорії дітей, що потребує подальших порівняльних досліджень із залученням контрольних груп.

Позитивним є й те, що 77,0 % дітей-ВПО почуваються комфортно під час занять у новому колективі, що свідчить про відносно високий рівень їх соціальної адаптації в умовах фізкультурно-спортивного середовища. Більше половини опитаних (52,5 %) акцентують важливість спілкування під час занять і виявляють готовність до встановлення нових соціальних зв'язків, що підкреслює значущу роль фізичної культури як простору соціальної інтеграції.

Висновки. Загалом результати підтверджують, що фізична культура і спорт для дітей-ВПО виконують важливу соціально-адаптаційну функцію, проте потребують цілеспрямованого мотиваційного супроводу та більш системного врахування психоемоційних потреб цієї категорії дітей.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку автори вбачають у розробленні ефективних моделей створення комфортного освітнього середовища

Література

1. Sport for Development and Peace: Global review of evidence. Geneva: Sport & Dev Research Hub; 2022. 41 p.
2. Sjögren Forss K, Kottorp A, Rask M. Health-related quality of life and physical activity in newly arrived refugees in Sweden. Front Public Health. 2021;9:755583. doi:10.3389/fpubh.2021.755583.
3. Moustakas L, Raub V, Petry K, Wagner J, Broermann M, Alfindi J, et al. Sport for development and psychosocial wellbeing in displacement settings: a quasi-experimental study from the Kurdistan Region of Iraq. Curr Issues Sport Sci. 2025;10(1):002. doi:10.36950/2025.10ciss002.
4. Latimer K, Marlow S, Tolou-Shams M. Game-Connect: randomized controlled trial of a sport-based psychosocial intervention for displaced adolescents. J Adolesc Health. 2022;70(5):780–8. doi:10.1016/j.jadohealth.2021.12.015.
5. Андрєєва О, Гакман А, Волосюк А. Взаємозв'язок рухової активності та компонентів якості життя внутрішньо переміщених жінок першого періоду зрілого віку. Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2024;29(3):119–125.
6. Бєлікова Н, Індика С, Бєліков О. Фізична активність і якість життя внутрішньо переміщених осіб. Фіз вихов спорт культура здоров'я сучасному суспільстві. 2024;4(68):26–31. doi:10.29038/2220-7481-2024-04-26-31.
7. Харкова ЛР, Омельченко ТГ. Вплив рухової активності на психоемоційний стан підлітків в умовах воєнного стану. У: Кіпенський АВ, редактор. Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. конф.; 2024 квіт 25–26; Харків. Харків: НТУ «ХПІ»; 2024. с. 179–183.

Reference

1.Sport for Development and Peace. (2022). *Sport for development and peace: Global review of evidence* (41 p.). Sport & Dev Research Hub.

2.Sjögren Forss, K., Kottorp, A., & Rask, M. (2021). Health-related quality of life and physical activity in newly arrived refugees in Sweden. *Frontiers in Public Health, 9*, 755583. https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.755583

3.Moustakas, L., Raub, V., Petry, K., Wagner, J., Broermann, M., Alfindi, J., et al. (2025). Sport for development and psychosocial wellbeing in displacement settings: A quasi-experimental study from the Kurdistan Region of Iraq. *Current Issues in Sport Science, 10*(1), 002. https://doi.org/10.36950/2025.10ciss002

4.Latimer, K., Marlow, S., & Tolou-Shams, M. (2022). Game-Connect: Randomized controlled trial of a sport-based psychosocial intervention for displaced adolescents. *Journal of Adolescent Health, 70*(5), 780–788. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.12.015

5.Andrieieva, O., Hakman, A., & Volosiuk, A. (2024). Vzaiemozviazok rukhovoi aktyvnosti ta komponentiv yakosti zhyttia vnutrishno peremishchenykh zhinok pershoho periodu zriloho viku [The relationship between physical activity and quality-of-life components among internally displaced women in early adulthood]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni I. Ohiienka. Fizychne vykhovannia, sport i zdorovia liudyny, 29*(3), 119–125.

6.Bielikova, N., Indyka, S., & Bielikov, O. (2024). Fizychna aktyvnist i yakist zhyttia vnutrishno peremishchenykh osib [Physical activity and quality of life of internally displaced persons]. *Fizychne Vykhovannia, Sport i Kultura Zdorovia u Suchasnomu Suspilstvi, 4*(68), 26–31. https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-04-26-31

7.Kharkova, L. R., & Omelchenko, T. H. (2024). Vplyv rukhovoi aktyvnosti na psykhoemotsiinyi stan pidlitkiv v umovakh voiennoho stanu [The impact of physical activity on the psycho-emotional state of adolescents under martial-law conditions]. In A. V. Kipenskyi (Ed.), *Zdorovia natsii i vdoskonalennia fizkulturno-sportyvnoi osvity: Proceedings of the 4th International Scientific-Practical Conference* (pp. 179–183). NTU "KhPI"

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12(199).06

Вербин Н. Б.
кандидат педагогічних наук, начальник кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України, м. Київ
https://orcid.org/0000-0002-1977-3471
Бондар Д. О.
ад'юнкт кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України, м. Київ
https://orcid.org/0000-0003-3046-7683
Шостак Р. Г.
доктор філософії, доцент кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України, м. Київ
https://orcid.org/0000-0002-3933-9912

ЗМІСТ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядається значення фізичної підготовки військовослужбовців у системі базової загальновійськової підготовки та її вплив на формування готовності особового складу до виконання службово-